

LARS BROWNWORTH

LUPII MĂRILOR

O scurtă istorie a vikingilor

Traducere din limba engleză de
Gabriel Tudor și Oprea Ana Maria Adriana

CUPRINS

<i>Index biografic al lumii vikinge</i>	ix
<i>Locuri</i>	xvi
<i>Altele</i>	xix
<i>Hărți</i>	xxi
Regatele anglo-saxone c. 800	xxi
Invaziile vikinge din secolele VIII-XII	xxii
Rusia kieveană în secolul XI	xxiii
Normandia & Anglia c. 1066	xxiv
Călătoriile apusene ale vikingilor	xxv
Introducere. Ciocanul nordului	1
Prolog: Zorii vikingilor	6
NĂVĂLITORII	13
1. Pe teritoriul vikingilor	14
2. Lacrimile lui Carol cel Mare	30
3. Ragnar Lothbrok	45
4. Thorgils „Diavolul“	54
5. Marea armată păgână	66
6. Anglia sub asediu	79
7. Ultimul rege al Angliei	88
8. Un regat viking în Marea Irlandei	96
9. Bătălia de la Clontarf	103
10. Rollo „Drumețul“	113

EXPLORATORII	125
11. Vikingii pe rivieră	126
12. Republica de la granița ghețurilor	135
13. Insulele apusene	145
14. Ținutul Vinului	154
NEGUSTORII	167
15. Rurik, războinicul „rus“	168
16. Miklagård	177
17. Chemarea Bizanțului	188
18. De la rus la Rusia	197
ȚINUTURILE NATALE	207
19. Regi vikingi	208
20. Harald „Dinte-Albastru“	214
21. Ispita argintului englezesc	223
22. Împăratul Nordului	230
23. Sfârșitul unei epoci	239
Epilog. Moștenirea vikingă	255
<i>Bibliografie</i>	260

INDEX BIOGRAFIC AL LUMII VIKINGE

Ælla (mijlocul secolului IX) Rege al Northumbriei care, potrivit legendei, l-ar fi executat pe Ragnar Lothbrok. Regele a fost ucis în 867 de Ivar „Cel-Fără-de-Oase“ și Marea Armată Păgână, drept răzbunare pentru moartea lui Ragnar.

Athelred cel Nepregătit (c. 968–1016) Regele Angliei în timpul ultimului mare val al atacurilor vikingilor.

Aethelwulf (c. 795–858) Regele Wessexului și tatăl lui Alfred cel Mare.

Athelstan (c. 894–939) Primul monarh anglo-saxon acceptat drept rege al englezilor.

Alcuin din York (c. 735–804) Învățat englez, unul dintre intelectualii de seamă de la curtea lui Carol cel Mare.

Alfred cel Mare (c. 849–899) Regele Wessexului, care a învins Marea Armată Păgână. El a pus bazele regatului medieval al Angliei.

Aud cea Înteaptă (c. 834–900) Soția de origine norvegiană a conducătorului din Dublin, Olaf cel Alb, care, mai târziu, s-a stabilit în Islanda.

Vasile Bulgaroctonul („Ucigașul de bulgari“) (958–1025) Împărat bizantin care a înființat Garda Varegă.

Bjarni Herjólfsson (secolul X) Explorator norvegian care a zărit pentru prima dată continentul America.

Björn „Cot-de-Fier“ (secolul IX) Fiul lui Ragnar Lothbrok; în 860 a condus un raid aproape legendar, pe Marea Mediterană, împreună cu fratele său, Hastein.

Brian Boru (c. 941–1014) *Mare Rege al Irlandei care a încercat să unească insula sub conducerea sa. A fost ucis în bătălia de la Clontarf.*

Brodin de pe Insula Man (secolul XI) *Mercenar viking, de origine daneză, care, potrivit legendei, l-ar fi ucis pe Brian Boru în bătălia de la Clontarf.*

Knut cel Mare (c. 985–1035) *Rege viking al Angliei, Danemarcei și anumitor părți ale Norvegiei. A fost fiul lui Svein „Barbă-Despicată” și a cucerit Anglia în timpul domniei lui Athelred cel Nepregătit și a fiului acestuia, Edmund „Braț-de-Fier”.*

Columba (c. 521–597) *Misionar englez însărcinat cu răspândirea creștinismului în Scoția. El a înființat, pe insula Iona, în vestul Scoției, o mănăstire devenită ulterior una dintre primele ținte ale vikingilor.*

Cuthbert (c. 634–687) *Sfântul protector al nordului Angliei. Rămășițele acestuia sunt păstrate la mănăstirea Lindisfarne, una dintre primele, dar și cele mai importante ținte ale vikingilor.*

Carol cel Mare (c. 747–814) *Regele francilor și primul monarh al unui nou creat Imperiu Roman de Apus.*

Carol cel Pleșuv (823–877) *Împărat al francilor, fiu al lui Ludovic cel Pios. L-a înfruntat pe Ragnar în timpul primului asediu al Parisului, iar pentru a-l determina pe acesta să plece a acceptat plata unui tribut.*

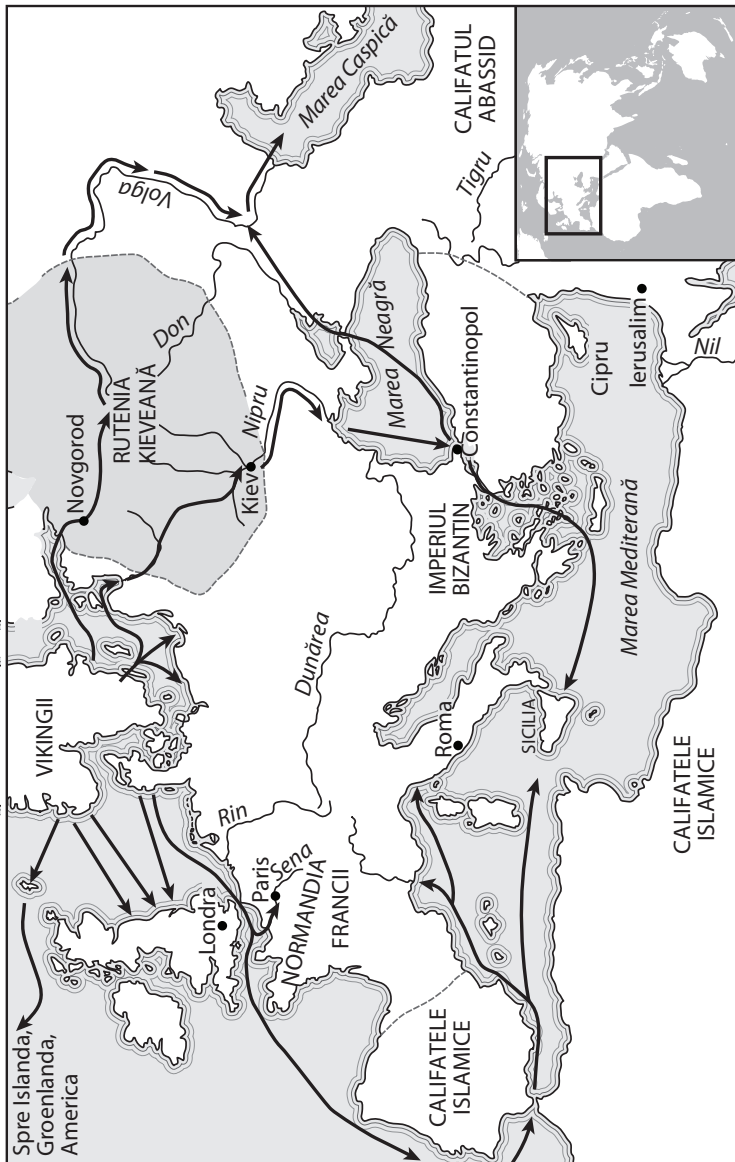
Carol cel Gras (839–888) *Împărat al francilor, strănepotul lui Carol cel Mare. A fost ultimul membru al dinastiei lui Carol cel Mare, care a domnit peste un teritoriu unificat. A pus capăt asediului din 866 asupra Parisului, plătindu-le un tribut vikingilor.*

Carol cel Simplu (879–929) *Rege al francilor, verișor al lui Carol cel Gras. A încercat să oprească raidurile vikinge, permițându-le să se stabilească în Normandia.*

REGATELE ANGLO-SAXONE c. 800

INVAZIILE VIKINGE DIN SECOLELE VIII-XII

INTRODUCERE

CIOCANUL NORDULUI

*„Trezește-te devreme, dacă îți dorești viața altui om
sau ținuturile lui. Nu există tărâm pentru lupul leneș.
Nicio bătălie nu a fost câștigată stând în pat.“*

Edda lui Soemund cel Înțelept,
o colecție a vorbelor cu tâlc spuse de Odin

În largul coastei de vest a Scoției întâlnim o mică insulă, Iona – un promontoriu acoperit de iarbă, cu plaje nisipoase, ridi-cându-se semeș din Marea Nordului. Astăzi este un loc pe care-l poți contempla în tihnă, oarecum netulburat de grupurile de vizi-tatori sau școlari care hoinăresc printre ruinele sale fermecate. Chiar și celor care cunosc istoria le e ușor să uite că, acum două-sprezece secole, aceste plaje idilice au fost martore ale unor acte de violență ieșite din comun.

Din punct de vedere simbolic, mănăstirea Iona reprezintă inima creștinismului scoțian, unul dintre cele mai vechi și mai importante centre religioase din vestul Europei. Ea a fost construită de călugărul irlandez Columba în secolul VI și a devenit principala sursă de răs-pândire a credinței creștine pe teritoriul întregii Scoții.

În primele secole, călugării au venit aici pentru a avea parte de singurătate, la adăpostul „deșertului“ Oceanului Atlantic, și au construit colibe simple, de piatră, în formă de stup, unde se puteau concentra asupra rugăciunilor și jurămintelor depuse, pentru a nu acumula bogății și pentru a rămâne supuși. Totuși, de-a lungul timpului, modesta comunitate a devenit un important centru de

pelerinaj, dar și un mare centru medieval de educație. S-a transformat într-o școală care pregătea călugării, având săli speciale pentru transcrierea manuscriselor, numite *scriptorium*-uri, ceea ce a permis crearea unor opere de artă faimoase în întreaga Europă. Cea mai notabilă dintre acestea a fost „Cartea din Kells“, reunind cele patru evanghelii, care a fost descrisă de contemporanii irlandezi drept „cel mai prețios obiect al lumii apusene“.

De asemenea, în afară de comorile religioase, insula Iona se mândrea cu o colecție de morminte regale fără egal. Cei mai mulți dintre primii regi scoțieni, inclusiv cei deveniți faimoși datorită pieselor lui Shakespeare – Macbeth și victima lui, Duncan, erau înmormântați în cripta mănăstirii.

Vreme de secole, insula a fost o oază de pace, ocrotită de credința locuitorilor și de oceanul imens care o înconjură. Totuși, în anul 794, un val de spaimă a destrămat această liniște. La mănăstire a ajuns zvonul că mănăstirile surori din est ar fi fost ținta unor raiduri îngrozitoare, fiind devastate de bande de păgâni ciudați, veniți din nord. La începutul anului următor, pe când călugării sărbătoreau un sfânt, nave având prorele sculptate sub formă de șerpi și dragoni s-au apropiat pe nesimțite, furișându-se până pe plajă, nu departe de cea mai importantă mănăstire de pe insulă.

După ce au înaintat rapid pe nisipul alb al țărmului, pe locul numit mai târziu „Golful Martirilor“, în amintirea celor uciși, invadatorii s-au îndreptat către clădiri și au masacrat toți călugării care le-au ieșit în cale. Zdrobind ușile grele din lemn, străinii au ucis fără milă pe oricine a încercat să li se opună, iar sângele victimelor a umplut dalele pardoselilor din capelă. Orice lucru care părea valoros a fost luat, inclusiv veșmintele bogat împodobite ale călugărilor, smulse deopotrivă de pe trupurile morților sau viilor.

În vreme ce călugării rămași în viață s-au risipit în toate direcțiile, atacatorii au incendiat marea abație, după care s-au întors spre plajă, ducând cu sine o pradă considerabilă. În câteva minute, dispăruseră deja. În urma lor au rămas doar cadavre însângerate, clădiri în flăcări și o comunitate monastică spulberată.

Teoretic, singurul lucru care rămăsese intact era înalta cruce a Sfântului Martin, făcută dintr-unul dintre zecile de monoliți imenși, răspândiți cândva în întreg ținutul. Pe o latură a acestei cruci, aflată nu departe de biserica devastată, era sculprată imaginea profetului biblic Avraam, cu sabia înălțată sus spre cer – ca un semn de avertisment parcă în privința groaznicului măcel.

Raidurile asupra Insulelor Britanice au fost însă doar începutul cumplitei lovituri care se va abate asupra unei Europe complet nepregătite. În secolele următoare, în locuri precum insula Iona, trupurile schingiuite și sfărțecate, precum și ruinele înnegrite de fum ale clădirilor vor deveni ceva obișnuit.

Violența declanșată așa de brusc și aparent de nicăieri i-a făcut pe mulți locuitori ai Europei să fie dezorientați și neliniștiți. Șocul și disperarea pot fi simțite în cuvintele lui Alcuin, un călugăr anglo-saxon, care, după unul dintre primele raiduri, scria din capitala imperială a lui Carol cel Mare, Aachen:

„...nicicând asupra noastră, în Britania, nu s-a abătut o asemenea teroare precum cea la care am fost supuși acum, din mâinile păgânilor.“

Faptul că termenul de „viking“ este încă asociat cu bărbății blonzi și voinici care săreau din navele cu cap de dragon pentru a jefui o mănăstire constituie o mărturie a traumei la care a fost supusă creștinătatea apuseană, în cei trei sute de ani ai epocii vikingilor. Aceste grozăvii au rămas întipărite în memoria noastră colectivă.

Chiar și în zilele noastre există ceva straniu la acei războinici nordici. Originea cuvântului „viking“ este necunoscută. Surse de informații contemporane (din secolul IX) îi numesc pe invadatorii „Oamenii Nordului“, „Danezi“, „Norvegieni“ sau „Păgâni“. Anglo-saxonii, atacați frecvent de aceștia, îi denuceau „wicing“, adică „pirat al mărilor“, deși acest termen apare pentru prima dată în secolul XI. O mai bună explicație ar putea veni chiar din partea

vikingilor. În norvegiana veche, vic însemna „golf“, iar regiunea Vic, din apropierea Fiordului Oslo, era o sursă principală de minereu de fier, necesar realizării săbiilor. Cuvântul „viking“ a început să fie probabil folosit drept referință pentru bărbații din regiunea Vic, și, treptat, a ajuns să includă toți năvălitorii scandinavi.

Au fost lansate nesfârșite speculații privind motivul pentru care, brusc, în secolul VIII¹, vikingii și-au părăsit ținuturile natale. Un lucru este cert: anume că putem vorbi despre o natură ciclică a marilor valuri de nordici care-și părăseau locuințele. Prima migrație consemnată a scandinavilor precedă „epoca vikingilor“ cu aproape cinci secole. Pe când Imperiul Roman de Apus se îndrepta spre prăbușirea definitivă, goții, o populație originară din sudul Suediei de astăzi, au invadat imperiul, stabilindu-se, în cele din urmă, în sudul Franței și în Spania.

Dar goții nu s-ar fi identificat drept „scandinavi“ sau „vikingi“ mai mult decât ar fi făcut-o năvălitorii din secolul VIII. Deși aveau o limbă comună, vikingii nu au format niciodată un singur popor și majoritatea locuitorilor Scandinaviei din perioada vikingă nu și-au părăsit niciodată ținutul natal. Într-o oarecare măsură, năvălitorii alcătuiau o minoritate dubioasă, având numeroase motive pentru a se aventura în necunoscut. Ca atare, explicațiile individuale sunt automat sortite a fi incomplete. Situația este complicată și mai mult de faptul că istoria vikingilor a fost redată, în mare parte, de alții – fiind constituită din povești adunate de la victimele lor, din referințe provenite din analele unor popoare mai vechi și mai civilizate și din mărturiile, adesea șocante, pe care ni le oferă arheologia.

În parte, vikingii au dispărut din cauza faptului că meșteșugarii lor lucrau în lemn. Ei își petreceau verile doborând copaci, care erau transformați în săli de ospăț, nave și, mai târziu, în biserici de lemn care însumau întreaga lor civilizație. Dintre toate

¹ Din punct de vedere istoric, aceasta a fost cea mai populară explicație. Așa cum Will Durant s-a exprimat, mai degrabă poetic: „Fertilitatea femeilor... a depășit fertilitatea solului.“

acestea, doar ultimele rămân mai mult sau mai puțin intacte și reprezintă apusul lumii vikinge.

Vikingii înșiși au consemnat în scris foarte puține lucruri. Alfabetul runic era mult mai adecvat pentru magie, vrăji și pietre de hotar, decât pentru epopei sau povești. La momentul când marele bard islandez Snorri Sturluson a compus *Heimskringla* – *Viața regilor nordici* – trecuseră deja mai bine de patru secole de la sfârșitul epocii vikinge.

Dar acele povești reflectă o tradiție orală mult mai veche și ne permit să auzim spiritul, dacă nu chiar cuvintele înseși ale povestirilor recitate de poeții vikingi pentru ca lungile nopți nordice să treacă mai ușor. Ele ilustrează modul de gândire viking, la fel cum *Iliada* prezenta mentalitatea oamenilor din Grecia Antică: un adevărat războinic trebuia să pornească la drum, să adune bogății, să-și construiască tradiționala casă lungă și să-și răsplătească generos supușii cei mai loiali. Gloria – și domniile – putea fi câștigată doar pe câmpul de bătălie.

Înflăcărați de aceste convingeri, tinerii bărbați vikingi navigau spre ținuturi mult mai însorite, din sudul și estul Scandinaviei, pentru a dobândi o faimă veșnică. Un indiciu al succesului acestora îl putem regăsi în rugăciunile pline de neliniște și teamă, care în curând aveau să răsunе în bisericile Europei. Abația Sfântului Vaast, de pe coasta nordică a Franței, a inclus în cântările sale zilnice și rugăciunea „*Izbăvește-ne, Doamne, de goana sălbatică a oamenilor Nordului, care ne distrug țărâmurile.*”¹ În curând, acesta va fi un sentiment împărtășit de foarte mulți oameni – din Constantinopol, la est, și până în Americi, la vest.

¹ Versiunea acestei rugăciuni, care de obicei este menționată, „O, Doamne, izbăvește-ne de furia oamenilor Nordului”, de fapt, nu a fost niciodată folosită în secolul al IX-lea.

PROLOG:

ZORII VIKINGILOR

*„O epocă a sabiei, a vântului, a lupului.
Nu mai există milă printre oameni.“*

Völupsá (Profeția despre Sfârșitul Lumii)
din epopeea Edda, de Snorri Sturluson

Insula sacră Lindisfarne este un loc neobișnuit pentru a începe povestea unei epoci pline de violență și vărsare de sânge. Dar astăzi insula pare un loc în afara timpului, o bucațică de pământ, greu de observat și aparent insignifiantă, răsărind din Marea Nordului. Acoperit de o vegetație săracă, terenul stâncos se înclină spre coastele udate de marea, fără să se bucure de multă protecție nici din partea climatului nordic, nici din partea valurilor care-l izbesc cu putere.

Încă din secolul VI, insula a devenit loc de refugiu pentru un mic grup de călugări aflați în căutarea unui cămin spiritual, un loc unde puteau fi departe de lume și de plăcerile ei. În mai puțin de un secol, pe promontoriul sudic al insulei a fost construită o abație, iar faptul că aceasta era ideală pentru cei care doreau să se roage în liniște l-a atras și pe un călugăr numit Cuthbert, viitorul sfânt patron al Northumbriei. Vestit încă din timpul vieții pentru căldura sufletească și sfințenia sa, Cuthbert a petrecut 23 de ani pe insulă, iar mormântul lui a ajuns să fie – datorită numeroaselor miracole care i-au fost atribuite sfântului după moarte – un loc îndrăgit de pelerinaj pentru populația anglo-saxonă a Angliei.

Nicio altă mănăstire nu a simbolizat mai bine noul sentiment de încredere împământenit la sfârșitul secolului VIII. Grație unei serii de conducători puternici, atât în Britania, cât și pe continent, o anumită siguranță, cum nu se mai întâlnește de la *Pax Romana*, a revenit în vestul Europei. Edificiile, pe care să se prăbușească, amintind de perioade mai înfloritoare, se întindeau pretutindeni, dar fermierii, meșteșugarii și călugării se obișnuiseră deja cu noile ritmuri, sigure și constante, ale unei vieți medievale timpurii.

Din punct de vedere politic, Anglia era împărțită în șapte regate, patru mai importante și trei mai mici. Cel mai puternic regat dintre toate era Mercia, care controla aproape întreaga zonă centrală a insulei, de la granița galeză și până la Marea Nordului. Celelalte regate importante erau Northumbria, care se întindea de la Edinburgh și până la râul Humber, în partea de nord-vest; East Anglia, o zonă mlăștinoasă de-a lungul coastei de est a Angliei; și Wessex, care acoperea toată zona de sud-vest a Angliei, inclusiv Cornwall. Cele trei regate minore erau Sussex, situat pe coastele Canalului Mânecii, Essex, care controla Londra, și Kent, aflat în regiunea care înconjură Canterbury.

Deși, în secolul VIII, cea mai mare parte a Angliei prosperase, o înflorire culturală deosebită au cunoscut regiunile nordice. Această înflorire a fost îndeajuns de impresionantă încât istoricii să o numească „Renașterea din Northumbria“ – cu șase secole înainte de apariția Renașterii europene. Pictura, lucrările în metal, sculptura și arhitectura s-au dezvoltat puternic și tot în această perioadă au fost realizate importante manuscrise anglo-saxone cu anluminuri – printre ele numărându-se *Evagheliile din Lindisfarne*, *Cartea din Kells* și *Cartea din Durrow*.¹

De-a lungul întregii Anglii, lăcașuri religioase au pus bazele unor școli din care ieșeau absolvenți atât de erudiți, încât atunci când

¹ Aceste trei manuscrise cu anluminuri – și, în special, *Evagheliile de la Lindisfarne* – sunt considerate a fi printre cele mai mari realizări din domeniul artei din perioada medievală britanică.

Carol cel Mare a hotărât să înființeze propria școală – Academia Palatină – a adus drept profesori numeroși învățați englezi.¹

Mănăstiri precum cele de la Jarrow, Lindisfarne și Iona, situate pe coastele nordice ale Angliei și Scoției, au fost principalele beneficiare ale acestei înfloriri artistice. Au apărut evangheliile cu coperti opulente și pagini aurite, precum și relicvarii² împodobite cu pietre prețioase, cărje episcopale – simbolul puterii ecleziastice – realizate din fildeș delicat și veșminte incrustate cu aur și argint. Secolul VIII, care fusese martor al acestei renașteri, părea să se încheie într-o atmosferă de prosperitate și armonie crescută. În 787, Cronica anglo-saxonă susținea că fermierii din Anglia își munceau terenurile într-o „*liniște supremă*“. Sentimentul de mulțumire era foarte puternic, iar un cronicar s-a lăsat purtat de val într-o asemenea măsură, încât a scris că „*până și boii își puneau gâtul, cu cel mai mare drag, sub povara jugului*“. Totuși, lucrurile groaznice care aveau să se întâmple au fost prevestite de bizara apariție în acea toamnă, în largul insulei Portland din sudul Wessexului, a trei corăbii complet necunoscute.

Oricând zăreau corăbii – fie ele ostile ori prietenoase – străjerii turnurilor de veghe de pe coastă aveau datoria să-l informeze pe judele regal, magistratul suprem din respectiva regiune. Judele insulei Portland, un bărbat pe nume Beaduheard, a presupus, desigur, că străinii erau negustori și probabil a călărit până pe plajă, spre a-i conduce la un conac de unde puteau obține învoirile necesare pentru a-și desfășura activitatea. Totuși, nu știm de fapt ce a avut de gând să facă Beaduheard, fiindcă, înainte ca el să aibă șansa să le vorbească străinilor, aceștia au lansat asupra lui și a însoțitorilor lui o ploaie de săgeți, răpunându-i pe dată.

Nefericitul Beaduheard a avut neșansa de a fi primul european care a luat contact cu vikingi, iar familia lui nici măcar nu a avut satisfacția de a-i pedepsi pe ucigași. Înainte ca oamenii regelui să ajungă la țarm, vikingii dispăruseră de mult, navigând mai departe,

¹ În cele din urmă, Academia Palatină va deveni Universitatea din Paris.

² Casete de metal sau de lemn în care sunt păstrate moaștele sfinților.